

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у
Національній академії внутрішніх справ
ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію *Ковтуна Олександра Вікторовича*
«Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із
перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертаційного дослідження Ковтуна О.В. на тему «Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів», автореферату дисертації та наукових праць здобувача, опублікованих за темою дисертації. Дисертація являє собою рукопис, який складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (198 найменувань на 22 сторінках) і семи додатків на 6 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 225 сторінок, із яких основний текст – 180 сторінок.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Прийняття Конституції України, внесення ряду змін і доповнень до кримінального та кримінального процесуального законодавства стало суттєвим кроком у напрямі ефективного забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, дотримання засади рівності усіх перед законом і судом тощо. Водночас європейський вектор розбудови України вимагає подальше створення належних умов для практичної реалізації зазначеного напрямку, оскільки саме за такими критеріями можна оцінити рівень розвитку демократії в країні, що й задекларовано в ст. 1 Конституції України. Однією із таких гарантій є забезпечення права на свободу слова, переконань, вільне вираження своїх думок, а також свободу діяльності засобів масової інформації. Однак останніми роками спостерігається істотне погіршення

ВРСПЗ НАВС

Вх. №	907	20 19 р.
Н	03	
кількість аркушів:		
осн. док.	12	додаток —

особливої актуалізації, що зумовлено переорієнтацією нашої держави на європейські правові стандарти здійснення кримінального судочинства. Для того щоб запровадженні в чинному КПК України засади кримінального провадження не залишалися звичайним декларованим положенням, науковою спільнотою слід виробити дієвий правовий механізм їх реалізації, який повинен базуватися на національних правових традиціях та загальновизнаних світовій практиці кримінального судочинства. Досягнення цього завдання є складним і довготривалим, тому має базуватися лише на науково обґрунтованих положеннях, пропозиціях і рекомендаціях.

Як наголошує дисертант, під час розслідування цих злочинів слідчі органів Національної поліції України зіштовхуються з низкою проблем, більшість з яких пов'язана саме з доказуванням обставин, які мають значення для кримінального провадження, що перешкоджає притягненню винних осіб до кримінальної відповідальності. Так, упродовж 2013–2018 рр. було відкрито 1135 кримінальних проваджень про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній діяльності журналістів. При цьому, до суду направлено лише 100 обвинувальних актів (8,9 %), за результатами розгляду яких ухвалено 29 обвинувальних і 6 виправдувальних вироків. Разом з цим 762 (67,2 %) кримінальних проваджень було закрито, а кількість проваджень, по яких не прийнято рішень, зростає щороку, зокрема на кінець 2018 р. їх чисельність становила 286.

Все вищевикладене свідчить, що обрана О.В. Ковтуном тема дисертаційного дослідження є актуальною й своєчасною, має важливе теоретичне та практичне значення.

Окремим питанням цієї проблематики присвятили свої наукові праці В.П. Бахін, В.Д. Берназ, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І.В. Гора, Ю.М. Грошевий, В. А. Журавль, В. С. Зеленецький, А.В. Іщенко, О.В. Капліна, В.О. Коновалова, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Нор, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорєцький, В.В. Рожнова, Д.Б. Сергєєва, М.В. Салтевський, С.М. Стахівський, О.Ю. Татаров, Л.Д. Удалова,

В.І. Фаринник, С.С. Чернявський, Ю.М. Чорноус, А.В. Шевчишен, В.Ю. Шепітько, Б.В. Щур, О.О. Юхно та інші провідні вчені.

На монографічному рівні актуальним питанням розслідування перешкоджання законній професійній діяльності журналістів присвячено дисертаційні дослідження А. А. Мацоли (2015), А. В. Коваленка (2017). Кримінально-правові аспекти забезпечення професійної діяльності журналістів розглядали В. І. Павликівський (2017), К. М. Буряк (2018) та ін. Проте, незважаючи на останні законодавчі зміни в рамках розглядуваної тематики, наукові дослідження щодо доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів, комплексно не проводились. Дослідження цієї проблематики потребує врахування нових напрямів розвитку сучасної юридичної науки з одночасним переосмисленням прикладних аспектів застосування чинного законодавства України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2015 р. № 501/2015, виконувалось відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Донецького юридичного інституту МВС України 25 червня 2014 р., протокол № 15.

Метою дослідження є визначення особливостей доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій з удосконалення кримінального процесуального законодавства і практики його застосування.

На переконання офіційного опонента, дисертантом у цілому вірно окреслено мету та комплексно вирішено задачі дослідження щодо теоретичних та прикладних питань поставленого наукового завдання, що дало змогу формувати й обґрунтувати пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України.

Об'єкт та предмет дослідження. З точки зору піднятої тематики, дисертантом правильно сформовано об'єкт і предмет дослідження (с. 3 автореферату, с. 18 дисертації). Зокрема, *об'єкт дослідження* – правові відносини, що виникають в процесі доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів. *Предмет дослідження* – доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів.

Ступінь обґрунтованості висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих в дисертації, та їх достовірність. Вивчення і аналіз дисертації Ковтуна О.В. у цілому показує, що ним враховані вимоги та рекомендації, які пред'являються до виконання дисертаційних досліджень, дотримано обрану методологію, методи та прийоми дослідження, пов'язано основні положення роботи з напрацьованим теоретичним та емпіричним матеріалом, поглиблено аналізом теоретичні та прикладні проблеми.

Для досягнення поставлених мети і задач з урахуванням об'єкта та предмета дослідження у роботі використано загальнонаукові та спеціально-наукові методи. Звернення до *діалектичного* методу дозволило розглянути понятійний апарат і сутність доказування у досліджуваній категорії кримінальних проваджень (розділ 1, підрозділ 2.2). *Системно-структурний* метод дав змогу визначити особливості доказування у цій категорії кримінальних проваджень, виявити прогалини та колізії щодо їх розслідування (розділи 2, 3). *Порівняльно-правовий* метод використано під час аналізу норм матеріального та процесуального права, наукових позицій в контексті предмета дослідження (розділи 1, 2, 3). За допомогою *формально-*

юридичного методу проаналізовано чинне законодавство України, що пов'язано з регламентацією професійної діяльності журналістів (розділи 2, 3). Соціологічний та статистичний метод застосовано під час вивчення матеріалів кримінальних проваджень та узагальнення результатів практики, а також підтвердження отриманих висновків (розділи 2, 3). Обрані методи використано у взаємозв'язку, що забезпечило всебічність, повноту та об'єктивність отриманих наукових результатів проведеного дослідження.

При написанні роботи дисертантом використано достатню кількість літературних джерел (198 найменувань). Робота характеризується використанням значної кількості законодавчих і нормативних джерел, наукової і спеціальної літератури, інформаційних даних щодо особливостей доказування у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії, з аналізом відповідних вад, прогалин, недоліків, які не сприяють досягненню вирішення завдань кримінального провадження.

Переконливою, й такою, що заслуговує на позитивне відзначення, є *емпірична база дослідження*, напрацьована дисертантом, зокрема: дослідження становлять: статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Генеральної прокуратури України за 2013–2018 рр.; рішення Конституційного Суду України; Інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ; результати анкетування 180 слідчих Національної поліції України та 70 прокурорів Київської, Львівської, Харківської, Кіровоградської областей; узагальнені дані вивчення 130 матеріалів кримінальних проваджень та 50 судових рішень, винесених у 2013–2018 рр.; матеріали ЗМІ, а також особистий досвід дисертанта, набутий під час розслідування зазначеної категорії злочинів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно досліджено теоретичні та прикладні проблеми доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній

професійній діяльності журналістів. У роботі сформульовано низку нових положень і висновків, що містять наукову новизну, зокрема:

вперше:

- визначено, що доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів, як вид кримінальної процесуальної діяльності, включає в себе три взаємопов'язані та взаємодоповнюючі аспекти: 1) інтелектуальний; 2) процесуальний; 3) матеріальний;

- обґрунтовано, що у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії також має підлягати доказуванню характеристика об'єкта кримінального правопорушення (родовий, безпосередній та додатковий об'єкт злочинного посягання);

- з метою забезпечення проведення швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів досліджуваної категорії аргументовано доцільність на законодавчому рівні встановити вимогу, згідно з якою доступ до внесених до ЄРДР відомостей має бути відкритим з моменту повідомлення особі про підозру або закриття кримінального провадження;

- доведено необхідність передбачити в Кримінальному процесуальному України положення, відповідно до якого допит потерпілого, свідка можна провести до внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР;

- аргументовано необхідність передбачити можливість проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж за добровільною заявою особи, втручання у приватне спілкування якої буде здійснюватися на підставі постанови прокурора або слідчого, погодженої з прокурором, незалежно від тяжкості кримінального правопорушення;

удосконалено:

– поняття доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів, під яким запропоновано розуміти регламентовану кримінальним процесуальним законодавством діяльність уповноважених учасників провадження, спрямовану на збирання, перевірку та оцінку доказів, і полягає в пізнанні й аналізі інформації, на основі якої можна сформулювати висновок щодо наявності чи відсутності обставин, пов'язаних із перешкоджанням професійній діяльності журналістів, та які мають значення для кримінального провадження;

– класифікацію обставин, що підлягають доказуванню, а саме: 1) обставини, що визначають загальний предмет доказування у кримінальному провадженні, які слід поділити на абсолютні та відносні; 2) спеціальні обставини, які відповідно до кримінального процесуального законодавства доповнюють загальний предмет доказування; 3) особливі обставини, тобто ті, що підлягають доказуванню при розслідуванні кримінального провадження щодо вчинення особою конкретного виду злочину;

– процесуальну форму витребування та отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, з урахуванням чого запропоновано відповідні зміни й доповнення до ст. 93 КПК України з цього приводу;

– пропозиції про доцільність доцільності включення тимчасового доступу до речей і документів до системи слідчих (розшукових) дій;

дістало подальший розвиток:

– наукові положення, що пізнання не можна розглядати поза межами кримінального процесуального доказування;

– аргументація необхідності вдосконалення чинної моделі кримінальної процесуальної регламентації в частині часу внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР;

– наукова позиція, згідно з якою результати негласних слідчих (розшукових) дій мають бути використані для розшуку осіб чи майна, що підлягає конфіскації чи спеціальній конфіскації у кримінальному провадженні, в якому вони проводяться.

Таким чином, заслуговують на увагу розроблені та запропоновані дисертантом зміни і доповнення до кримінального процесуального законодавства України. Отже, вивчення дисертації показує, що в роботі відповідно до мети і задач дослідження проаналізовано проблемні питання досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю, обґрунтовано та запропоновано нові теоретичні та прикладні положення, які розв’язують поставлену здобувачем мету наукового дослідження.

Наукове та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані та обґрунтовані висновки і пропозиції використовуються у: *правозастосовній діяльності* – для надання практичної допомоги слідчим органів Національної поліції України при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних проваджень, проведенні занять в системі службової підготовки (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 3 вересня 2018 р.); *освітньому процесі* – при проведенні занять з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Розслідування окремих видів злочинів», підвищенні кваліфікації слідчих Національної поліції (акт Національної академії внутрішніх справ від 15 лютого 2018 р.).

Відповідні акти впровадження додаються (стор. 224-225).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Теорія і практика розвитку правових інститутів» (Київ, 10–11 березня 2016 року); «Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики» (Харків, 21

листопада 2018 року); «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (Одеса, 10–11 серпня 2018 року).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено у восьми наукових публікаціях, чотири статті з яких – у наукових фахових виданнях України, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, та три тези наукових доповідей, оприлюднених на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (198 найменувань на 22 сторінках) і семи додатків на 6 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 225 сторінок, із яких основний текст – 180 сторінок.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Насамперед слід зазначити, що аналіз змісту роботи та автореферату свідчить про те, що дисертантом обрано досить актуальну, але складну тему дослідження. Її складність проявляється в тому, що О.В. Ковтун звернувся до досить актуальної на сьогодні й в той самий час гострої проблеми сучасної науки кримінального процесу, яка має як теоретичне, так і прикладне значення. Зазначений напрям дослідження гідний для дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, адже наявність проблемних і дискусійних питань цієї теми можна вирішити лише на рівні роботи досить високого рівня.

Вивчення дисертації та автореферату дисертації О.В. Ковтуна дає підстави для висновку про ідентичність змісту їх основних положень.

Зміст дисертації та її завершеність. У цілому рівень рецензованої роботи дозволяє визнати її завершеною науковою працею, яка характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача в науку, оскільки автор у ній досяг поставленої мети.

Оформлення дисертації. Дисертація та автореферат дисертації оформлені згідно з вимогами МОН України. Робота виконана державною

літературною мовою з дотриманням наукового стилю, позбавлена граматичних та технічних недоліків. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Загалом позитивна оцінка дисертаційного дослідження не виключає відсутність у ньому дискусійних та недостатньо обґрунтованих положень, до числа яких, на думку офіційного опонента, слід віднести:

1. На сторінці 35 дисертаційного дослідження автор приходить до висновку, що однією з проблем стану наукової розробки розслідування злочинів, вчинених особами, які користуються недоторканістю, є фрагментарність досліджень, через що у теорії кримінального процесу відсутній чіткий підхід до визначення кола суб'єктів, які користуються недоторканістю. Разом із тим на сторінці 25 рукопису дисертант зазначає, що згідно з чинним законодавством України недоторканість, у тому числі в межах кримінального переслідування, гарантується наступним посадовим особам: 1) Президенту України (ст. 105 Конституції України); 2) народним депутатам України (ст. 80 Конституції України, ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України», глава 37 КПК України); 3) Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини (ч. 3, ст. 20 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», ст. ст. 480, 481, 483 КПК України); 4) суддям (ст. 126 Конституції України, ст. ст. 49, 52, 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», глава 37 КПК України); 5) суддям Конституційного Суду України (ст. 149 Конституції України); 6) дипломатам (ст. 29 Віденської конвенції про дипломатичні відносини).

Відтак залишається не зрозумілим, що саме автор мав на увазі при констатації факту фрагментарності досліджень, у зв'язку з чим при публічному захисті йому слід більш детально роз'яснити власне бачення цього.

2. На сторінці 69 дисертації, беручи до уваги позитивний досвід Грузії,

автор вважає за доцільне передбачити у чинному законодавстві вимогу, згідно з якою у разі вчинення кримінального правопорушення рішення про зняття недоторканності має бути прийнято протягом 48 годин. Дійсно, така пропозиція є практично необхідною, але дисертанту слід було вказати, до якого саме нормативно-правового акту доцільно внести такі зміни.

Тим паче, що на стор. 31 дисертації автор слушно пропонує передбачити можливість надання згоди на притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності та проведення стосовно нього процесуальних дій спеціально визначеним комітетом ВР, наприклад регламентним комітетом. При цьому, законодавчо закріпити, що таке питання має бути розглянуте впродовж 48 годин з моменту затримання народного депутата, якого застали на місці вчинення злочину.

3. Досліджуючи різні проблемні питання та особливості кримінальної процесуальної форми здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо Президента України, автору слід було звернути увагу на той факт, що даний аспект суттєво ускладнюється самою процедурою імпідменту. Зокрема, йдеться про те, що у ч. 1 ст. 171 Закону України «Про Регламент Верховної ради України» зазначено, що спеціальна тимчасова слідча комісія утворюється відповідно до положень Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України», який рішенням Конституційного Суду України визнано неконституційним у зв'язку із порушенням конституційної процедури набрання чинності зазначеним нормативним документом. Тому, зважаючи що цей аспект має суттєве значення для кримінальної процесуальної діяльності правоохоронних органів, під час публічного захисту дисертанту варто надати власне бачення з цього приводу.

Водночас висловлені зауваження характеризують, насамперед, складність проблемних питань, що досліджуються дисертантом. Вони не знижують загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження

Ковтуна О.В. та мають стати предметом наукової дискусії при публічному захисті дисертації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

1. Дисертація *Ковтуна Олександра Вікторовича «Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із перешкодженням законній професійній діяльності журналістів»* є завершеною кваліфікованою працею, виконаною особисто здобувачем, у якій здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, на підставі чого запропоновано низку нових теоретичних положень та висновків, а також пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування.

2. Опанована дисертація відповідає вимогам пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами і доповненнями від 27.07.2016 р.), а її автор за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

кандидат юридичних наук,
заступник керуючого партнера,
адвокат адвокатського об'єднання
«Татаров Фаринник Головка»

С. В. Свириденко